

ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคร ศึกษากรณีสู่ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดี¹

สุชาดา วาณิชยากุล²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคร ศึกษากรณีสู่ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดีพบว่า การดำเนินคดีผู้บริโภคร ศึกษากรณีสู่ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดีพิพาทว่า การดำเนินคดีผู้บริโภคร ศึกษากรณีสู่ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดีพิพาทก่อนที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มีผลใช้บังคับ เมื่อเกิดข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภคร การดำเนินคดีจะอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวใช้ในกรณีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างคู่กรณีที่มีสถานะเท่าเทียมกัน โดยมีได้คำนึงถึงความแตกต่างทางสถานะของคู่กรณี ต่อมาภายหลังได้มีการตรากฎหมายที่ใช้สำหรับกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ขึ้นใช้บังคับ คือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคร เพื่อให้ผู้บริโภครที่ได้รับการเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคร อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 นั้น ได้กำหนดให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากระบบวิธีพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญคุ้มครองผู้บริโภคร ในการดำเนินคดี โดยเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่การต่อสู้คดีตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายในทางแพ่ง ซึ่งถือว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายมีฐานะเท่าเทียมกัน โดยยึดหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องนำสืบข้อเท็จจริงอันเป็นการผลักภาระและหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาลเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตน ดังนั้น จึงเป็นการกำหนดให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีแบบพิเศษ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของการใช้บังคับระบบวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไป

ก่อนจะวิเคราะห์ถึงปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคร ศึกษากรณีสู่ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้น ผู้เขียนขออธิบายถึงลักษณะสำคัญของคดีผู้บริโภคร เบื้องต้นเพื่อให้เข้าใจลักษณะเฉพาะของคดีประเภทดังกล่าวที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาว่าเหตุใดคดีผู้บริโภคร จึงควรใช้วิธีพิจารณาคดีแบบพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป คำว่า “คดีผู้บริโภคร” หมายถึง³

1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคร หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนฯ กับผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภครสินค้าหรือบริการ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่องปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคร ศึกษากรณีสู่ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดี โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์ กรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ประเสริฐ วัฒนศิริ และรองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา วัฒนศิริ

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 3.

2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย⁴

3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีตาม 1) หรือ 2)

4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามกฎหมายนี้

ตามคำนิยามความหมายดังกล่าวจะเห็นว่า คดีพิพาทระหว่างผู้บริโภคร่วมกับผู้ประกอบการไม่ว่าจะเป็นคดีที่ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการฟ้องผู้บริโภค หากเป็นการใช้สินค้าหรือบริการแล้วย่อมเป็นคดีผู้บริโภคทั้งสิ้น เช่น การซื้อบ้านโครงการหมู่บ้านจัดสรร ผู้ซื้อคือ ผู้บริโภค ผู้ขายหรือเจ้าของโครงการบ้านจัดสรรคือ ผู้ประกอบการธุรกิจ เป็นต้น คดีผู้บริโภคออกเป็น 4 ประเภท⁵ ได้แก่

1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบการธุรกิจ โดยมีเหตุพิพาทอันเกี่ยวกับ สิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ โดยคดีประเภทนี้มีลักษณะสำคัญ คือ

ประการแรก คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ หรือเป็นผู้บริโภค โดยฝ่ายใดจะเป็นโจทก์หรือจำเลยก็ได้ แต่หากเป็นคดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคกับผู้บริโภคหรือคดีแพ่งระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้ประกอบการธุรกิจด้วยกันจะมีใช้คดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัตินี้

ประการที่สอง คู่กรณีที่เป็นฝ่ายผู้บริโภคสามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่ม⁶ ได้แก่ ผู้บริโภคตามมาตรา 3 และผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 โดยกรณีผู้บริโภคเป็นผู้ฟ้องคดีเองตามมาตรา 3 บัญญัตินิยามไว้ว่า “ผู้บริโภค” หมายถึง ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และผู้เสียหายตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย คือ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจะเป็นประเภทคดีที่สองซึ่งผู้ศึกษาจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

สำหรับผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ตามมาตรา 19 นั้น จะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ เช่น ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม มูลนิธิ เป็นต้น หรือเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน เช่น กรุงเทพมหานคร⁷ มหาวิทยาลัย⁸ นอกจากนี้ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กับสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามมาตรา 40 และมาตรา 41 เป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค

⁴ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 5.

⁵ ไพโรจน์ วยุภาพ, “คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค”, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทกรุงสยามพับลิชชิ่ง จำกัด 2563), หน้า 28 – 29.

⁶ อภิรัฐ บุญทอง, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน 2561), หน้า 17.

⁷ คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 14/2552

⁸ คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 51/2553

ตามมาตรา 19 หรืออาจมอบอำนาจให้พนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคฟ้องคดีแทนได้ตาม มาตรา 39 เป็นต้น

2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ ปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ลักษณะคดีประเภทนี้จะต้องพิจารณาจากข้ออ้างที่โจทก์อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา กล่าวคือ เป็นข้ออ้างที่ โจทก์อ้างว่าให้ผู้ประกอบธุรกิจร่วมรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย โดยพิจารณาตาม มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบกับผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ ปลอดภัย และสินค้านั้นได้มีการขายให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจง ใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม” ซึ่งความเสียหายตามมาตราดังกล่าวอาจเป็นความ เสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สินที่เกิดจากการบริโภคสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดี ตามข้อ 1) หรือข้อ 2) ลักษณะของคดีผู้บริโภคประเภทนี้ จะต้องมียุติพิพาทระหว่างบุคคลอยู่เดิมแล้ว และมีบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยข้อเท็จจริงจากกรณีพิพาท ดังกล่าวแม้บุคคลนั้นจะมีใช้ผู้บริโภค ผู้เสียหาย หรือผู้ประกอบการก็ตาม กฎหมายก็กำหนดให้เป็นคดี ผู้บริโภคด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยประธานศาลอุทธรณ์ที่ 18/2551 โจทก์ฟ้องเรียกให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงิน จึงเป็นคดีพิพาทระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภคเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการใช้บริการ สำหรับจำเลยที่ 2 เมื่อโจทก์ฟ้องให้ร่วมรับผิดชอบในฐานะผู้ค้า ประกัน จึงเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกันกับคดีตามมาตรา 3 (1) จึงเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3)

4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 คดีประเภทนี้ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคกับคดี ประเภทอื่น

การใช้สิทธิฟ้องคดีกรณีผู้ประกอบการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 บัญญัติว่า ในกรณีที่ผู้ประกอบการจะฟ้องผู้บริโภคเป็นคดีผู้บริโภคและผู้ประกอบการมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลอื่นได้ด้วย ให้ผู้ประกอบการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว ตามมาตรานี้ ผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ประกอบการตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคและให้หมายความ รวมถึงประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย⁹

⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3

ได้แก่ ผู้ขาย¹⁰ ผู้ผลิตเพื่อขาย¹¹ ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย ผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้า ผู้ให้บริการ¹² และผู้ประกอบการโฆษณา

ศาลที่มีเขตอำนาจที่จะรับคำฟ้องคดีผู้บริโภคไว้พิจารณา อาจแบ่งตามลักษณะของผู้เป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ 3 กรณี¹³ ได้แก่ กรณีผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ กรณีผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ และกรณีบุคคลอื่นเป็นโจทก์ ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงเฉพาะกรณีผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ โดยที่คดีผู้บริโภคเป็นคดีที่ยังอยู่ในเขตอำนาจศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั่วไป ดังนั้น การฟ้องคดีผู้บริโภคจึงต้องฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เว้นแต่จะเป็นกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ประกอบการธุรกิจอาจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาหรือต่อศาลอื่นก็ได้ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ในกรณีนี้มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้ร่างกฎหมายฉบับนี้เห็นว่า ในอดีตผู้ประกอบการธุรกิจมักจะฟ้องผู้บริโภคโดยยึดความสะดวกของตนเองเป็นหลัก ทำให้เกิดการระแคะผู้บริโภคที่ต้องเดินทางไปต่อสู้อยู่ที่นั่น ๆ ในความเป็นจริงคนไม่ได้อาศัยอยู่ ณ ภูมิลำเนานั้น ผู้บริโภคที่ไม่อาจแบกรับภาระได้ก็ต้องตกเป็นผู้ขาดนัดและแพ้คดี แต่อย่างไรก็ดีเมื่อตัดสิทธิผู้ประกอบการธุรกิจ ให้อยู่ฟ้องผู้บริโภคต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเพียงแห่งเดียว ดังกล่าวข้างต้น ผู้บริโภคจึงไม่มีสิทธิขอโอนคดีไปยังศาลอื่นซึ่งต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 6 และ เมื่อการจำกัดเขตอำนาจศาลในการยื่นฟ้องของผู้ประกอบการธุรกิจโดยมีเจตนารมณ์ที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภค ดังนั้นผู้สืบสิทธิของผู้ประกอบการธุรกิจเช่น ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง หรือผู้รับช่วงสิทธิหรือทายาทของผู้ประกอบการธุรกิจย่อมต้องอยู่ในบังคับตามมาตรา 17 ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายที่นำมาใช้บังคับกับระบบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้น ส่วนใหญ่จะให้ความคุ้มครองคู่ความทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน แต่มีบางกรณีที่อาจให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภค มากกว่าผู้ประกอบการธุรกิจ เช่น กรณี

¹⁰ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 กำหนดนิยามว่า “ขาย” หมายรวมถึง ให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือจัดหาให้ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ในการเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น ตลอดจนผู้เสนอหรือชักชวนเพื่อการดังกล่าวด้วย

¹¹ ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทนี้มีผู้ขายสินค้าหรือบริการโดยตรง แต่เป็นผู้ผลิตเพื่อขาย รวมถึงให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือจัดหาให้ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ในการเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น ตลอดจนผู้เสนอหรือชักชวนเพื่อการดังกล่าวด้วย

¹² หมายถึง ผู้รับจัดทำกรงาน ผู้ให้สิทธิใดๆ หรือให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในสินค้าหรือบริการแก่ใด ๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่น แต่ไม่รวมถึงผู้รับจ้างแรงงานตามกฎหมายแรงงาน

¹³ ไพโรจน์ วายุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 63 – 84.

กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมียุติอำนาจอยู่ในเขตศาลเป็นหลักตามมาตรา 17 และกรณีผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงในการยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในคดีผู้บริโภคตามมาตรา 18 เป็นต้น¹⁴

เมื่อการใช้สิทธิทางศาลถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงมีและพึงได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางศาลได้ ซึ่งเดิมการฟ้องคดีเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย ผู้บริโภคในฐานะผู้เสียหายจากการบริโภคสินค้านี้จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลตามหลักกฎหมายสัญญาหรือละเมิด แต่กฎหมายดังกล่าวยังมีช่องว่างในการบังคับใช้อยู่ จึงมีพระราชบัญญัตินี้เป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภค และเป็นผลดีแก่ผู้ประกอบการ เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมผู้ประกอบการที่ดี¹⁵ ซึ่งผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐานด้านความปลอดภัย เมื่อผู้บริโภคที่ได้รับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย จิตใจ และทรัพย์สินมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายต่าง ๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าชดเชยทรัพย์สินที่เสียหาย ค่าเสียหายที่ขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เป็นต้น โดยผู้เสียหายไม่มีหน้าที่พิสูจน์สาเหตุของความเสียหายหรือความไม่ปลอดภัยของสินค้า แต่เป็นหน้าที่ของผู้ผลิตที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ในเชิงปฏิเสธว่าสินค้าของตนมีความปลอดภัย ทั้งนี้ เนื่องมาจากกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอนเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้ประกอบการแต่เพียงผู้เดียว ผู้ประกอบการย่อมอยู่ในฐานะที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นผู้นำสืบพิสูจน์ให้เห็นว่าสินค้านั้นมิได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัยอย่างไร หากกำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายในการพิสูจน์ถึงความไม่ปลอดภัยของสินค้านั้นย่อมเป็นการยาก อันจะทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการคุ้มครอง¹⁶ ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้น ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นกระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลาและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเป็นเงินจำนวนมาก ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบและอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม กฎหมายจึงให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็วประหยัด และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้า

¹⁴ ไพโรจน์ วายุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 5.

¹⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551, มาตรา 12 บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำด้วยความสุจริตโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม.”

¹⁶ ศักดา ธนิตกุล, กฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559), หน้า 160-161.

และบริการให้ดียิ่งขึ้น สำหรับการพิจารณาคดีผู้บริโภครของศาลไทยมีกฎหมายใช้บังคับอยู่หลายฉบับ ดังปรากฏตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 ซึ่งบัญญัติให้กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายแก่คดีผู้บริโภคนั้นจะใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาโดยตรง ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะนำมาใช้บังคับแก่คดีผู้บริโภคโดยอนุโลม ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติ ในพระราชบัญญัติและข้อกำหนด ของประธานศาลฎีกาดังกล่าวใช้บังคับ เช่น การแก้ไขคำฟ้อง ทำให้การต้องบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 179¹⁷ แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีการตรากฎหมายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ขึ้นใช้บังคับแล้ว แต่กฎหมายดังกล่าวยังมีปัญหาและข้อจำกัดบางประการในการบังคับใช้จริง อีกทั้งยังมีช่องว่างทางกฎหมายที่ทำให้คู่กรณีอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาเท่าที่ควร ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้เขียนจึงเห็นว่ากรณีดังกล่าวมีประเด็นปัญหาที่สำคัญอยู่สามประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในการฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย ตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่บัญญัติให้ผู้ประกอบธุรกิจยื่นฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากพิจารณาในฐานะของผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีกับจำเลยซึ่งเป็นผู้บริโภค อาจเกิดปัญหากรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจต้องเสียเวลา และเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปดำเนินคดี ยังศาล ณ ท้องที่ที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ ซึ่งไม่ใช่สถานที่ในการทำสัญญาหรือทำนิติกรรมใด ๆ อันจะถือว่าเป็นสถานที่ที่มูลคดีเกิด เมื่อมีค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพิ่มขึ้น ผู้ประกอบธุรกิจก็จะผลักระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ให้กับผู้บริโภคซึ่งเป็นจำเลย ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้บริโภคโดยใช้เหตุ แต่หากพิจารณาในฐานะของผู้บริโภคที่ต้องตกเป็นจำเลย แม้การให้ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องคดีต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาจะดูเหมือนช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้บริโภค แต่การใช้บังคับตามกฎหมายดังกล่าวกลับเป็นการสร้างภาระให้กับผู้บริโภค ดังจะเห็นได้จากในทางปฏิบัติส่วนใหญ่การตกลงทำสัญญาหรือนิติกรรมใด ๆ สถานที่ทำสัญญามักจะไม่ใช่สถานที่ที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ตั้งของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเป็นสถานที่ที่ผู้บริโภคทำงาน ซึ่งไม่ใช่ภูมิลำเนาตามทะเบียนราษฎร์ของผู้บริโภค เมื่อมีการฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยในคดีใดแล้ว ผู้บริโภคจำต้องเดินทางกลับมายังภูมิลำเนาของตนเองเพื่อใช้สิทธิในการต่อสู้คดี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นคนละท้องที่กับที่ผู้บริโภคทำงานหรืออยู่อาศัยจริง ย่อมทำให้ผู้บริโภคมีภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และไม่ได้รับความสะดวกหรือเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เท่าที่ควร เช่นบางกรณีที่ไม่สามารถเดินทางมาดำเนินคดีต่อศาลที่ตนเองมีภูมิลำเนาอยู่ตามทะเบียน

¹⁷ ไพโรจน์ วายุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 4.

ราษฎรก็จะทำให้เสียสิทธิในการต่อสู้คดี กลายเป็นต้องขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา และแพ้คดีไปในที่สุด

จากการศึกษาเขตอำนาจศาลคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พบว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิได้จัดตั้งศาลชำนาญพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ คดีพิพาทที่เป็นคดีผู้บริโภคตามนิยามมาตรา 3 จึงอยู่อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัด และศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 16 สำหรับกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีผู้บริโภค พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 กำหนดเขตอำนาจศาลไว้ว่าในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้องผู้บริโภคเป็นคดีผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลอื่นได้ด้วย ให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว การฟ้องคดีผู้บริโภคต้องเสนอขอข้อหาต่อศาลโดยทำเป็นคำฟ้อง โดยหลักกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้โจทก์เสนอคำฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่นซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้โจทก์สามารถยื่นฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจในกรณีอื่น ๆ ได้ด้วย อาทิ กรณีที่มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทยหรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักรประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3 (1) บัญญัติให้โจทก์เสนอคำฟ้องต่อศาลแพ่งซึ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ กรณีคำฟ้องเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล กรณีคำฟ้องอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ทวิ ซึ่งจำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีมิได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ให้เสนอต่อศาลแพ่งหรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล ถ้าจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักรไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร โจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลก็ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ทริ กรณีคำฟ้องหรือคำร้องขอซึ่งอาจเสนอต่อศาลได้สองศาลหรือกว่านั้นไม่ว่าจะเป็นเพราะภูมิลำเนาของบุคคลก็ดี เพราะที่ตั้งของทรัพย์สินก็ดี เพราะสถานที่ที่เกิดมูลคดีก็ดี หรือ เพราะมีข้อหาหลายข้อก็ดี ถ้ามูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกัน โจทก์หรือผู้ร้องจะเสนอคำฟ้องหรือคำร้องขอต่อศาลใดศาลหนึ่งเช่นว่านั้นก็ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 5 และกรณีอื่นๆ ตามมาตรา 7 เช่น คำฟ้องที่เสนอภายหลังเกี่ยวเนื่องกับคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลใดให้เสนอต่อศาลนั้น เป็นต้น แม้ว่าโจทก์จะมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจได้ในหลายกรณีโดยเฉพาะภูมิลำเนาของจำเลยหรือที่มูลคดีเกิด แต่ปัญหาของการฟ้องคดีผู้บริโภคกรณีผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีคือ มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี

ผู้บริโศก พ.ศ. 2551 จำกัดสิทธิให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องได้เพียงศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าโดยปกติคำฟ้องกฎหมายให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลก็ได้แล้วแต่โจทก์จะสะดวก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 แต่หากเป็นคดีผู้บริโศก กฎหมายจำกัดผู้ประกอบธุรกิจไม่ให้แก่งแย่งฟ้องยังศาลที่อยู่นอกภูมิลำเนาของผู้บริโศกอันเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาต่อสู้คดีของผู้บริโศกซึ่งมีฐานะที่ต่ำกว่า ซึ่งขณะเดียวกันการที่มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 ได้จำกัดสิทธิผู้ประกอบธุรกิจในการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโศกมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวนั้น กลับส่งผลให้ผู้บริโศกที่มีได้อาศัยอยู่ ณ ภูมิลำเนาของตนเองไม่ได้รับการอำนวยความสะดวกตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และยังไม่อาจใช้วิธีการโอนคดีตามมาตรา 6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ แต่อย่างไรก็ดี บทบัญญัติมาตรา 17 กล่าวถึงเฉพาะกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้อง “ผู้บริโศก” เป็นคดีผู้บริโศกเท่านั้นจึงไม่รวมกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้องโดยอาศัยมาตรา 3 (3) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก กล่าวคือ กรณีที่เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโศก เนื่องจากผู้ถูกฟ้องคดีในกรณีนี้ ไม่ใช่ “ผู้บริโศก” โดยตรง กฎหมายจึงไม่ตัดสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจที่จะยื่นฟ้องบุคคลที่มีใช้ผู้บริโศกต่อศาลที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 16

เมื่อพิจารณาตามแนวคำพิพากษาที่เกี่ยวกับกรณีผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้บริโศก เป็นจำเลยพบปัญหาว่า การฟ้องคดีผู้บริโศกของผู้ประกอบธุรกิจที่จะฟ้องผู้บริโศกเป็นจำเลยตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 17 ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อตัดสิทธิการเลือกใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้ประกอบธุรกิจให้คงเหลือเพียงศาลเดียวคือ ศาลที่ผู้บริโศกมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลซึ่งการพิจารณาภูมิลำเนาของบุคคลนั้นย่อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 37 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ ถิ่นอันบุคคลนั้น มีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ” โดยพิจารณาจากหลักฐานทะเบียนราษฎรเป็นสำคัญที่แสดงถึงถิ่นที่อยู่ของบุคคลนั้นซึ่งได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยในกรณีดังกล่าว เป็นปัญหาในทางปฏิบัติว่าผู้บริโศกมิได้อาศัยอยู่ในภูมิลำเนาที่ปรากฏตามทะเบียนราษฎรจริง ทำให้เกิดปัญหาไม่ทราบว่าจะถูกฟ้อง จึงทำให้ขาดนัดยื่นคำให้การและแพ้คดีไปในที่สุด เช่น กรณีโจทก์ยื่นคำร้องขอให้ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดทรัพย์จำเลย โจทก์ได้แถลงยืนยันภูมิลำเนาของจำเลยว่าเป็นปัจจุบันจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเลขที่ 1213/39 ซอยลาดพร้าว 94 (ปัญจมิตร) แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กทม. ตามแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎรที่แนบท้ายคำแถลงขอให้ปิดหมาย และขอให้ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้ส่งหมายนัดและสำเนาคำร้องให้แก่จำเลย ณ บ้านหลังดังกล่าว หากไม่มีผู้รับโดยชอบก็ขอให้มีคำสั่งให้ปิดหมายไว้ ณ ภูมิลำเนาดังกล่าว ซึ่งสามารถส่งหมายนัดให้แก่จำเลยได้ หลังจากนั้นไม่ปรากฏว่าจำเลยได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ที่อื่น ดังนั้น ต้องถือว่าจำเลยยังคงมีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเลขที่ 1213/39 ซอยลาดพร้าว 94 (ปัญจมิตร) แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กทม. ตามแบบรับรองรายการ

ทะเบียนราษฎรที่แนบท้ายคำแถลงขอให้ปิดหมาย เมื่อโจทก์ยื่นอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้ยกคำร้องของ โจทก์ โจทก์ได้ยื่นคำแถลงขอให้ส่งหมายนัดและสำเนาอุทธรณ์ให้แก่จำเลย ณ ภูมิลำเนาดังกล่าว หากไม่มี ผู้รับโดยชอบก็ขอให้ปิดหมายไว้ ณ บ้านหลังดังกล่าวด้วย ซึ่งศาลชั้นต้นก็มีคำสั่งอนุญาตให้ปิดหมายดังที่ได้ ประทับข้อความไว้ในหมายนัด แต่เจ้าพนักงานเดินหมาย ได้นำหมายนัดและสำเนาอุทธรณ์ไปส่งให้แก่ จำเลย ที่บ้านเลขที่ 65/71-72 ถนนแฮปปี้แลนด์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ไม่ตรงตามคำสั่งศาล จึงไม่ชอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 74 (2) กระบวนพิจารณาของศาลชั้นต้นตั้งแต่ การส่งหมายเรียกและสำเนาอุทธรณ์ให้แก่จำเลยและหลังจากนั้นต่อมาถือว่าเป็นกระบวนพิจารณาที่ ผิดระเบียบไม่มีผลให้ศาลดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปในเหตุที่โจทก์ทั้งฟ้องอุทธรณ์ ศาลชั้นต้นชอบที่จะ สั่งให้เพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบดังกล่าวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 แล้วสั่งให้ส่งหมายนัดและสำเนาอุทธรณ์ให้จำเลยใหม่ให้ถูกต้อง เมื่อศาลชั้นต้นส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์ เพื่อพิจารณา ศาลอุทธรณ์ก็ชอบที่จะสั่งให้ เพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบ แล้วสั่งให้ศาลชั้นต้น ดำเนินกระบวนพิจารณาใหม่ให้ถูกต้อง การที่ศาลอุทธรณ์ถือว่าโจทก์ทั้งฟ้องอุทธรณ์และมีคำสั่งให้จำหน่าย คดีจากสารบบความของศาลอุทธรณ์จึงเป็นการ ไม่ชอบศาลฎีกาเห็นสมควรมีคำสั่งให้ยกคำสั่งศาลอุทธรณ์ แล้วย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นดำเนินการส่งหมายนัดและสำเนาอุทธรณ์ให้แก่จำเลยใหม่ให้ถูกต้องตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 243 (2) ประกอบมาตรา 247¹⁸ หรือกรณีศาลวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 บัญญัติให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาล ที่ผู้บริ โภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว เดิมจำเลยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านอันเป็นภูมิลำเนา ที่โจทก์ระบุมาในคำฟ้อง แต่จำเลยแจ้งย้ายออกจากทะเบียนบ้านหลังนี้แล้วก่อนที่โจทก์จะฟ้องคดี และ นับแต่วันที่จำเลยแจ้งย้ายออกจากทะเบียนบ้านดังกล่าวจนถึงวันฟ้องเป็นเวลากว่า 9 เดือน ไม่ปรากฏจาก ฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรว่าจำเลยแจ้งย้ายเข้าอยู่ในทะเบียนบ้านหลังใด การเปลี่ยนภูมิลำเนานั้นประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 41 บัญญัติว่า “ภูมิลำเนาขอมเปลี่ยนไปด้วยการย้ายถิ่นที่อยู่พร้อมด้วย เจตนาปรากฏชัดแจ้งว่าจะเปลี่ยนภูมิลำเนา” การที่จำเลยแจ้งย้ายออกจากทะเบียนบ้านหลังเดิม โดยไม่แจ้ง ย้ายเข้าทะเบียนบ้านหลังอื่น และปล่อยให้อยู่ในสภาพเช่นนี้ตลอดมานับเป็นเรื่องผิดปกติทำให้ไม่อาจทราบ ได้ว่าจำเลยไปอยู่ ณ ที่ใด เป็นพฤติกรรมที่สื่อแสดงให้เห็นว่าจำเลยมิได้มีเจตนาย้ายถิ่นที่อยู่หรือมีเจตนาจะ เปลี่ยนภูมิลำเนาอย่างแท้จริง แต่การกระทำเพียงเพื่อมิให้โจทก์ติดตามหาที่อยู่ของจำเลยได้พบเท่านั้น จึงต้อง ถือว่าจำเลยยังคงมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำนาจศาลชั้นต้น โจทก์ชอบที่จะเสนอ คำฟ้องต่อศาลชั้นต้นได้ จึงทำให้เห็นได้ว่ากฎหมายมุ่งที่จะบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องผู้บริ โภคเป็นคดีผู้บริ โภคต่อศาลที่ผู้บริ โภคมีภูมิลำเนาได้เพียงแห่งเดียว¹⁹

¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6852/2551

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5128/2562

จากตัวอย่างแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าววิเคราะห์แล้วเห็นว่า ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในการฟ้องคดีผู้บริโภครณีผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีตามมาตรา 17 ซึ่งเป็นบทบัญญัติจำกัดสิทธิผู้ประกอบการในการยื่นฟ้องคดีต่อได้เฉพาะศาลที่ผู้บริโภคนั้นมีภูมิลำเนาอยู่เท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และมุ่งคุ้มครองเฉพาะผู้บริโภคนั้นเพียงฝ่ายเดียว โดยมีได้คำนึงถึงสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราดังกล่าวมีปัญหาการใช้บังคับไม่มีประสิทธิภาพและมิได้คุ้มครองผู้บริโภคฝ่ายใดเลย อีกทั้งยังสร้างภาระให้แก่ผู้บริโภครณีผู้ประกอบการในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาที่ยกขึ้นประกอบการพิจารณาซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาว่า ในทางปฏิบัติการพิจารณาถึงภูมิลำเนาของจำเลยยังคงพิจารณาหลักฐานทะเบียนราษฎรที่ผู้ฟ้องคดีเสนอต่อศาลเป็นสำคัญในการพิจารณาภูมิลำเนาซึ่งถือว่าเป็นถิ่นที่อยู่ของจำเลยในการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้มีผลตามกฎหมาย และแม้จำเลยจะย้ายชื่อออกจากทะเบียนบ้านเดิม แต่ไม่มีการแจ้งชื่อเข้าทะเบียนบ้านใหม่ หรือกรณีจำเลยมีชื่ออยู่ตามแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎร แต่ในความเป็นจริงจำเลยไปประกอบอาชีพอยู่ในอีกท้องที่หนึ่ง และในกรณีของผู้บริโภครณีที่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพ หรือพักอาศัยในถิ่นที่อยู่อื่นที่ไม่ตรงกับภูมิลำเนาในทะเบียนราษฎร และมีการไปติดต่อทำนิติกรรมกับผู้ประกอบธุรกิจในสถานที่ที่ผู้บริโภครณีประกอบอาชีพหรือพักอาศัยอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว หรือกรณีที่ผู้บริโภครณีมีการติดต่อทำนิติกรรมกับผู้ประกอบธุรกิจในภูมิลำเนาตามแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎรแต่ไปประกอบอาชีพอยู่ในอีกท้องที่หนึ่ง เมื่อเกิดข้อพิพาทจากนิติกรรมที่ผู้บริโภครณีได้กระทำกับผู้ประกอบธุรกิจ และผู้ประกอบธุรกิจได้ใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลเพื่อบังคับให้ผู้บริโภครณีปฏิบัติตามสัญญา หรือเรียกให้ผู้บริโภครณีชำระหนี้ หรือเรียกร้องค่าเสียหายอันสืบเนื่องจากการผิดสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากนี้ การที่ผู้ประกอบธุรกิจมีสิทธิยื่นฟ้องผู้บริโภครณีต่อศาลที่ผู้บริโภครณีมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลโดยยึดถือเอาภูมิลำเนาตามแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎรเป็นภูมิลำเนาในการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่ผู้บริโภครณีเพื่อให้มีผลตามกฎหมายสามารถดำเนินคดีกับผู้บริโภครณีต่อไปได้ ย่อมทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลว่า ผู้บริโภครณีไม่ทราบว่าจะตนถูกฟ้องร้องดำเนินคดี เมื่อศาลได้มีการจัดส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยังถิ่นที่อยู่ดังที่ปรากฏตามแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎรของจำเลยที่เป็นผู้บริโภครณีแล้ว มีผู้รับหมายไว้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ไม่แจ้งให้จำเลยทราบ อันเป็นเหตุให้จำเลยไม่มาศาลตามกำหนดนัดพิจารณาเพราะในช่วงเวลาที่จำเลยต้องถูกดำเนินคดีนั้น จำเลยไม่ทราบว่าตนเองถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ทำให้คดีผู้บริโภครณีที่ผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภครณีเป็นจำเลยนั้น จำเลยมักจะขาดนัดยื่นคำให้การมากกว่าต่อสู้คดีซึ่งเป็นลักษณะคดีที่มีสัดส่วนค่อนข้างสูงเทียบกับคดีผู้บริโภครณีทั้งหมด จากปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า บทบัญญัติในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครณี พ.ศ. 2551 นี้กำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภครณีในการเข้าถึงความยุติธรรม แต่กลับมีปัญหาในการบังคับใช้จริง เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของผู้บริโภครณีในเรื่องถิ่นที่อยู่ตามความเป็นจริงที่ไม่ตรงกับข้อมูลหลักฐานทางทะเบียน

ราษฎรนี้ เมื่อผู้บริ โภคถูกฟ้องร้องดำเนินคดีโดยผู้ประกอบธุรกิจเป็น โจทก์ยื่นฟ้อง ผู้บริ โภคอาจไม่ได้รับความสะดวก และไม่มีโอกาสได้เข้าถึงความยุติธรรมจากศาลตามความมุ่งหมายของกฎหมายได้อย่างแท้จริง เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้บริ โภคผู้เขียนเห็นว่า กรณีดังกล่าวอาจเหมือนว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้บริ โภค แต่เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับกลับกลายเป็นการสร้างปัญหา สร้างภาระให้กับผู้บริ โภค มากกว่าไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองผู้บริ โภคที่ประสงค์ให้โอกาสผู้บริ โภคเข้าถึงความยุติธรรมได้ โดยสะดวกเพราะเป็นการสร้างภาระให้แก่ผู้บริ โภคต้องเดินทางกลับไปสู่คดียังศาลที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ตามทะเบียนบ้าน เพราะโดยทั่วไปแล้วคนส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานอยู่ในภูมิลำเนาของตนเอง บางคนทำงานอยู่กรุงเทพมหานครแต่ถูกฟ้องต่อศาลต่างจังหวัด และศาลได้ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไปยังภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้าน ณ ต่างจังหวัด ซึ่งภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้านกับที่อยู่ตามความเป็นจริงไม่ตรงกัน ทำให้จำเลยต้องกลับไปดำเนินคดีที่ศาลต่างจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จำเลยไม่อาจมาศาลได้ อันเนื่องจากต้องขาดงาน และเห็นว่าตนต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย รวมทั้งที่พักในการมาดำเนินคดี จนในที่สุดไม่สามารถมาดำเนินคดีในศาลท้องถิ่นที่ตนมีภูมิลำเนาตามทะเบียนราษฎรด้วยตนเองได้ จึงตกเป็นฝ่ายขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา และต้องปล่อยให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว ผู้เขียนเห็นว่าการที่จะฟ้องคดีต่อศาลใดได้บ้างจะต้องพิจารณาถึงความสะดวกเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความสะดวกในการฟ้องคดีหรือการต่อสู้คดี โดยปกติแล้วบุคคลทั่วไปเมื่อมีภูมิลำเนา ณ สถานที่ใดก็จะทำนิติกรรม ณ สถานที่นั้น ดังนั้นมูลคดีจึงเกิด ณ สถานที่ดังกล่าวอีกด้วยประกอบกับกรณีที่ทำสัญญาโดยระบุภูมิลำเนาไว้ในสัญญาจึงเห็นว่าควรยกเลิกบทบัญญัติ มาตรา 17 นี้เสีย ซึ่งเป็นวิธีที่น่าจะเหมาะสมที่สุด โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเช่นเดิม

ประเด็นที่สอง คือ ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน ตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีบริ โภค พ.ศ. 2551 ซึ่งให้อำนาจศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรซึ่งเป็นพยานศาล โดยมีข้อจำกัดแต่เพียงว่าต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ซึ่งเป็นความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายอันจะรู้ได้ภายหลังจากที่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้สืบพยานแล้วเสร็จ ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวเป็นบทจำกัดของอำนาจศาลที่ไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและความเหมาะสมของวิธีพิจารณาคดีความในคดีผู้บริ โภคที่คู่ความมีศักยภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้การคุ้มครองผู้บริ โภคซึ่งเป็นผู้ที่เสียเปรียบอยู่แล้วไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรม อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดี และแม้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 33 ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริ โภค แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านบุคลากรที่มีกรอบอัตรากำลังของเจ้าพนักงานคดีเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณคดีแล้วจะมีไม่เพียงพอ แนวคิดนิติวิธีของศาลยังคงดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยใช้วิธีพิจารณาตามระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นหลักที่ศาลจะวางตัวเป็นกลาง แต่ตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติดังกล่าวมุ่งให้คุ้มครอง และให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีโดยให้ศาลมีบทบาทสำคัญในการเรียก

พยานหลักฐานมาสืบเองได้ หรือสั่งให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ดำเนินการแทนอันเป็นการนำระบบวิธีพิจารณา คดีแบบไต่สวนมาใช้พิจารณาคดีให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด

จากการศึกษาพบว่า บทบาทหรืออำนาจหน้าที่ของศาลในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐาน ในคดีนั้นอาจแบ่งตามระบบวิธีพิจารณาคดี ซึ่งมีอยู่ 2 ระบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบกล่าวหา (Inquisitorial System) และระบบไต่สวน (Accusatorial System) โดยระบบกล่าวหา เป็นระบบที่ถือกำเนิดขึ้นจากประเทศ อังกฤษ และขยายไปในประเทศอาณานิคม เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย สิงคโปร์ เป็นต้น กลุ่มประเทศที่ ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) มีที่มาจากการใช้วิธีพิจารณาคดีแบบต่อสู้ในลักษณะ การดำเนิน ลุยไฟ การต่อสู้ด้วยอาวุธ หรือพยานหลักฐาน จึงมีความจำเป็นต้องมีคนกลางคอยควบคุมการต่อสู้ ไม่ให้มีการเอาเปรียบและให้อยู่ในกฎกติกา ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมการต่อสู้คดีนั้นจะต้องเป็นคนกลาง ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการต่อสู้คดี และปล่อยให้คู่กรณีต่อสู้กันบนพื้นฐานที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีฐานะที่เท่าเทียม กัน²⁰ การที่ศาลถูกจำกัดกรอบในการพิจารณาคดีเฉพาะสิ่งที่คู่ความเสนอต่อศาล และต้องวางตัวเป็นกลาง โดยเคร่งครัดและไม่มียุทธวิธีในเชิงรุก อันเป็นไปตามหลักความประสงฆ์ของคู่ความ ซึ่งหลักนี้จึงส่งผล โดยปริยายทำให้กระบวนการพิจารณามีลักษณะเป็นแบบกล่าวหา²¹ โดยการค้นหาความจริงในคดีของศาลใน ประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหา ศาลจะมีบทบาทในลักษณะคนกลางในกระบวนการพิจารณามีได้เป็นผู้ริเริ่มคดี หรือ มีบทบาทสำคัญเช่นเหมือนทนายความ บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจำกัดอยู่เพียงในกรอบของ พยานหลักฐานที่คู่ความเสนอศาลเท่านั้น ศาลจึงเปรียบเสมือนเครื่องอัด โนมติที่เราจะใส่ข้อเท็จจริงในคดี แล้วได้รับคำตัดสินออกมา หากศาลเป็นกลางและเปิดโอกาสให้คู่ความต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่แล้ว ความจริง ก็จะปรากฏมาให้เห็นเอง แต่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องอยู่ในฐานะที่เท่ากันพอที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่²² ซึ่งกระบวนการพิจารณาดำเนินการตามระบบกล่าวหาจึงเป็นการพิจารณาคดีไปตามหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบถึงความมีอยู่จริงของข้อเท็จจริง”²³ นั่นเอง ซึ่งข้อดีของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) แม้ว่าการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีจะใช้ระบบกล่าวหาแต่การคุ้มครองผู้บริสุทธิ์เกิดจากศาล ได้ขยายขอบเขตการคุ้มครองประชาชนที่เป็นผู้บริสุทธิ์ให้ได้รับการปกป้องสิทธิของตนมากขึ้นกว่าเดิมตาม

²⁰ ธรรมนูญ บัญญา, “ปัญหาการนำระบบไต่สวนมาใช้ในวิธีพิจารณาอาญาทั่วไป” (การศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565), หน้า 19.

²¹ วรณชัย บุญบำรุงและคณะ, **หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), หน้า 72 – 74. อ้างถึงใน ไพพัญญู หนูแท้, **บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาญา พ.ศ. 2551 : ปัญหาและอุปสรรค**, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2553), หน้า 46.

²² Christopher E. Smith, Criminal Procedure, Thomson – Wadsworth, 2003, p. 250. อ้างถึงใน ปกป้อง ศรีสนิท, ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาอาญา ขึ้นหัตถ์บทหลักนิติธรรม รวมบทความในโอกาสครบรอบ 72 ปี ศาสตราจารย์คณิต ฒ นร, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552 , หน้า 121.

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1

ความยุติธรรม เมื่อคำพิพากษาในระบบกฎหมายดังกล่าวเป็นบ่อเกิดของกฎหมายและเป็นแนวบรรทัดฐานที่ศาลจะต้องนำหลักกฎหมายจากคำพิพากษามาพิจารณาในคดีอื่นๆ ทำให้พัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในระบบนี้สร้างหลักความรับผิดชอบของผู้ผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีความชำรุดบกพร่องและทำให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคขึ้น โดยที่ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องพิสูจน์หลักดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนกลายเป็นกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์ในที่สุด กรณีจึงถือได้ว่าศาลเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญทำให้เกิดการพัฒนาการของกฎหมายที่ต่อเนื่องเสมอมา โดยการอาศัยข้อเท็จจริงที่ผู้บริโภคได้ฟ้องร้องต่อศาล ทำให้เกิดหลักกฎหมายใหม่ ๆ ขึ้นตามมาเสมอ²⁴

ส่วนการค้นหาคำความจริงในคดีของประเทศที่ใช้ระบบไต่สวนเป็นหลัก ศาลจะเป็นผู้สืบพยานหลักฐานสำคัญในการค้นหาคำความจริง ระบบไต่สวนนี้ ศาลจะมีบทบาทอย่างมากในการค้นหาคำความจริง เรียกว่า หลักการไต่สวนโดยศาล (Judicial Investigation) ศาลสามารถเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหลายในคดีด้วยตนเอง โดยศาลมีอำนาจค้นหาสาระสำคัญ หรือความจริงในคดี ดังนั้น ศาลจึงมีหน้าที่ต้องแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานให้ครบถ้วนถูกต้องชัดเจนเพียงพอที่ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ ทั้งการแสวงหาข้อเท็จจริงจากการที่คู่ความนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ขณะเดียวกันศาลก็ต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความมิได้นำเสนอต่อศาลด้วย การดำเนินคดีในศาลไม่ว่าจะเป็นการสืบพยาน ซักถามพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยตลอด ผู้อื่นจะถามพยานได้ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน²⁵ ผู้พิพากษามักจะให้พยานเบิกความเล่าเรื่องได้โดยกว้างขวางเสร็จแล้วผู้พิพากษาจึงถามเพิ่มเติมในตอนหลัง²⁶ โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาพยานหลักฐานเท่านั้น และในระบบไต่สวนจะไม่ใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย ดังนั้น จำเลยจึงมีหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนให้ชัดเจน พยานหลักฐานของฝ่ายจำเลยก็สามารถนำมาลงโทษแก่จำเลยได้²⁷ แต่อย่างไรก็ดี การแสวงหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานทั้งสองกรณี ภาระการพิสูจน์จะตกอยู่ที่คู่ความเป็นหลัก โดยคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะต้องมีข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน ไม่ใช่หน้าที่ของศาล แต่ศาลมีหน้าที่ในการสรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการแสวงหาทั้งจากคู่ความและจากการแสวงหาของศาลเอง เช่น จากพยานผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น โดยเฉพาะสำหรับบทบาทของ

²⁴ มัชฌิมา พรหมพะวงพันธุ์, ปัญหาการฟ้องคดีให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบต่อผู้บริโภค, (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), หน้า 8.

²⁵ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 4 .

²⁶ Graham C. Lilly. (1978). *An Introduction to the law of evidence*, West Publishing, p. 14-15. อ้างถึงใน โสภณ รัตนกร. (2537). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537, หน้า 4.

²⁷ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ, 2541) หน้า 3-4.

ศาลในระบบกล่าวหามีความเกี่ยวข้องกับหลักความเป็นกลางของผู้พิพากษา ซึ่งมีหลักการสำคัญอยู่สองประการ ประการแรก หลักความไม่ลำเอียงของผู้พิพากษา กล่าวคือ ผู้พิพากษาต้องไม่ใช้ความรู้สึกนึกคิดของตนเข้ามาปะปนกับข้อเท็จจริงในคดีต้องพิจารณาพยานหลักฐานในคดีด้วยความเป็นธรรมของทั้งสองฝ่าย และประการที่สอง ผู้พิพากษาต้องไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้นหาพยานหลักฐานในคดี ซึ่งศาลไม่สามารถก้าวล่วงเข้าไปค้นหาความจริงในคดีด้วยตนเองได้ กรณีจึงเห็นว่าบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหานี้ จำกัดอยู่เพียงในกรอบของพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอศาลเท่านั้น ซึ่งจะต่างจากระบบพิจารณาคดีแบบไต่สวน กล่าวคือ ระบบพิจารณาคดีแบบไต่สวนหรือระบบไต่สวนเป็นระบบที่ศาลมีอำนาจในการค้นหาความจริง โดยศาลมีอำนาจที่จะหมายเรียกพยานมาสืบเองได้ ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริง และมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหลายในคดีด้วยตนเอง การดำเนินคดีในศาลไม่ว่าจะเป็นการสืบพยาน หรือซักถามพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมดจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา หากคู่ความหรือทนายความประสงค์จะถามพยานจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ในการสืบพยานนั้น โจทก์ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นคว้าหาพยานหลักฐานเท่านั้น และในระบบไต่สวนจะไม่ใช้หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับจำเลย ดังนั้น จำเลยยังคงมีหน้าที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนให้ชัดแจ้งโดยนำพยานหลักฐานมานำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์หรือที่ศาลแสวงหามาได้ ในเรื่องการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานนั้น ซึ่งปกติคิดแพงทั่วไป การค้นหาความจริงใช้หลักต่อสู้โดยให้คู่ความแต่ละฝ่ายนำเสนอพยานหลักฐานด้วยตนเอง และตรวจสอบพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนศาลมีหน้าที่เพียงควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายพยานหลักฐาน แต่ในคดีผู้บริ โภคพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 เป็นลักษณะกำหนดวิธีพิจารณาแบบพิเศษที่มีลักษณะแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีแพงทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การพิจารณาคดีผู้บริ โภคดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับลักษณะของคดี โดยกำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริง ดังที่เห็นได้จากบทบัญญัติ มาตรา 33 ที่ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าว กำหนดบทบาทของศาลในการพิจารณาคดีผู้บริ โภคนั้น เป็นบทบาทใหม่ในลักษณะไต่สวนที่แตกต่างจากระบบกล่าวหา โดยกฎหมายให้ศาลแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งมีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วย โดยนำระบบไต่สวนมาใช้และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบเพื่อให้ศาลมีเครื่องมือสำคัญในการทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับวิธีพิจารณาคดีในประเทศไทยนั้น ได้มีการนำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีทั่วไปที่มีความจำเป็นจะต้องให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานมากกว่าคดีปกติ เช่น คดีปกครอง ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายมีสถานะแตกต่างกัน โดยคู่ความฝ่ายหนึ่งเป็นรัฐ และอีกฝ่ายอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน โดยทั่วไปแล้วพยานหลักฐานย่อมอยู่ในครอบครองของคู่ความฝ่ายรัฐมากกว่าเอกชน ดังนั้น ศาลจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในการแสวงหา

ข้อเท็จจริงดังกล่าวในเชิงรุก นอกจากนี้ ระบบการไต่สวนยังถูกนำมาใช้ในวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค คดีแรงงาน และคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ซึ่งล้วนแต่เป็นคดีที่มีลักษณะเฉพาะ อาจเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของคดีที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ หรือเป็นคดีที่มีความแตกต่างกันในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดี หรือการเข้าถึงพยานหลักฐานที่ไม่เท่าเทียมกัน²⁸ ทำให้การค้นหา พยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงอาจเป็นภาระของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป ระบบไต่สวนจึงมีความ จำเป็นต่อการพิจารณาคดีลักษณะดังกล่าว

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติ มาตรา 33 จะเห็นว่า มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจในการแสวงหาและ รวบรวมพยานหลักฐาน ตามบทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งให้อำนาจศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่ เห็นสมควรซึ่งเป็นพยานศาล โดยมีข้อจำกัดแต่เพียงว่าต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่ จะให้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ซึ่งเป็นความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย อันจะรู้ได้ภายหลัง จากที่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้สืบพยานแล้วเสร็จ ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวเป็นบทจำกัดของอำนาจศาลที่ไม่ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและความเหมาะสมของวิธีพิจารณาคดีความในคดีผู้บริ โภคที่คู่ความมีศักยภาพที่ไม่ เท่าเทียมกัน ทำให้การคุ้มครองผู้บริ โภคซึ่งเป็นผู้ที่เสียเปรียบอยู่แล้วไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรม อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดี และแม้ว่าบทบัญญัติในมาตรา 33 ได้กำหนดให้ เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริ โภค แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถดำเนินการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านบุคลากรที่มีกรอบอัตรากำลังของเจ้าพนักงานคดี เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณคดีแล้วจะมีไม่เพียงพอ แนวคิดนิติวิธีของศาลยังคงดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยใช้วิธีพิจารณาตามระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นหลักที่ศาลจะวางตัวเป็นกลาง แต่ตามเจตนารมณ์ของ บทบัญญัติดังกล่าวมุ่งให้คุ้มครองและให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีโดยให้ศาลมีบทบาทสำคัญในการเรียก พยานหลักฐานมาสืบเองได้ หรือสั่งให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ดำเนินการแทนอันเป็นการนำระบบวิธีพิจารณา คดีแบบไต่สวนมาใช้พิจารณาคดีให้เกิดความเป็นธรรมมากที่สุด

พิเคราะห์บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 มาตรา 33 แล้ว เห็นว่า ระบบการค้นหาความจริงที่เป็นธรรมจะต้องมีประสิทธิภาพและไม่ซับซ้อน ระบบการค้นหา ความจริงที่ด้อยประสิทธิภาพยากต่อการใช้และความเข้าใจย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้ นอกจากนี้ มาตรา 4 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 ยังได้กำหนดบทบาทให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริ โภคตามที่ศาลมอบหมาย พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลง หลักการวิธีการสืบพยานที่เน้นในระบบกล่าวหาเป็นระบบไต่สวน เพื่อให้ศาลทำหน้าที่ไต่สวน พยานหลักฐานค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองมากกว่าที่จะให้เป็นหน้าที่ของคู่ความนำสืบพิสูจน์ ข้อเท็จจริงต่อ

²⁸ ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์, “การพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาคดีแรงงานในระบบไต่สวน”, วารสารนิติศาสตร์ 2561, 47 (มิถุนายน 2561) : หน้า 225 – 267.

ศาล ดังเช่นในระบบกล่าวหาที่ให้อยู่ในคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งน่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความ โดยเฉพาะ ผู้บริโศกสามารถนำคดีมาสู่ศาลได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความมาดำเนินคดีว่าต่าง และแตกต่างให้ เหมือนกับการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป และน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้ศาลสามารถแสดงบทบาทแห่งรัศ คดีให้เสร็จไปโดยรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรมมากขึ้น แต่ปัญหาของการดำเนินกระบวนการพิจารณาของ ศาลไทยกับการสร้างความเป็นธรรมในการค้นหาความจริงนั้น กลับปรากฏว่า ศาลมิได้นำระบบการไต่สวน มาใช้เป็นหลัก เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศกได้เปลี่ยนแปลงระบบการพิจารณาคดีจากระบบ กล่าวหามาเป็นระบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติพบว่าศาลยังใช้อำนาจหรือมีบทบาทในการไต่สวนในคดี ผู้บริโศกไม่เต็มที่ อาจเนื่องด้วยศาลยังเคยชินอยู่กับจารีตปฏิบัติในระบบกล่าวหา และยังขาดความชำนาญ ในการไต่สวน ทำให้เกิดปัญหาว่า โดยสถานะของคู่ความในคดีผู้บริโศกมีสถานะไม่เท่าเทียมกัน การใช้ ระบบไต่สวนย่อมจะเหมาะสมและเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายมากกว่า ยกตัวอย่างเช่น กรณีคดีปกครอง ซึ่งเป็นคดีพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนที่มีสถานะไม่เท่าเทียมกัน ความได้เปรียบเสียเปรียบ เมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล ประชาชนย่อมเสียเปรียบมากกว่าเนื่องจากพยานหลักฐานต่าง ๆ มักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายรัฐเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นการยากที่ประชาชนจะนำสืบหรืออ้าง พยานหลักฐานตามระบบกล่าวหาที่มีหลักว่าผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ โอกาสที่จะชนะคดีสำหรับประชาชน หรือเอกชนจึงเป็นไปได้ยาก จึงได้มีการตรากฎหมายฉบับดังกล่าวขึ้น โดยให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อ การใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโศกซึ่งมีสาระสำคัญที่แตกต่างจากหลักการในการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป แต่ทางปฏิบัติกลับมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายว่า ศาลไม่นำวิธีพิจารณาแบบไต่สวนมาใช้ดำเนิน กระบวนการพิจารณาอย่างจริงจัง เมื่อศาลมีอำนาจศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ซึ่งเป็นความยุติธรรมแก่ คู่ความทั้งสองฝ่าย อันจะรู้ได้ภายหลังจากที่คู่ความทั้งสองฝ่ายได้สืบพยานแล้วเสร็จ จากปัญหาที่กล่าวมา ทั้งหมด ผู้เขียนจึงเห็นว่า วิธีพิจารณาความในคดีผู้บริโศกที่คู่ความมีศักยภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้การ คุ่มครองผู้บริโศกซึ่งเป็นผู้ที่เสียเปรียบอยู่แล้วไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรม อาจก่อให้เกิดความไม่เป็น ธรรมในการดำเนินคดี ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายที่มุ่งความคุ้มครองคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ ได้รับความเป็นธรรมจากการเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลอย่างแท้จริง

ประเด็นสุดท้าย ปัญหาเกี่ยวกับการซักถามพยาน คดีผู้บริโศกกฎหมายให้อำนาจศาลในการซักถาม พยานมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ อำนาจดังกล่าวตามปกติศาลจะซักถามพยานให้ได้ข้อเท็จจริง ครบถ้วนอยู่แล้ว เหลือข้อที่คู่ความต้องซักถามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น คู่ความหรือทนายความมีสิทธิเพียงแต่ ซักถามพยานเพิ่มเติมเท่านั้น ไม่มีสิทธิถามค้านหรือถามดิงอย่างคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการที่ให้ ศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อนจะช่วยให้คดีเสร็จไปโดยรวดเร็ว และมีให้คู่ความที่ไม่มีทนายความต้อง เสียเปรียบในการซักถามพยานบุคคล เพราะศาลเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดแห่งคดี ย่อมรู้ความต้องการของ ข้อเท็จจริงอะไรบ้างจากพยานหากคู่ความไม่มีทนายความคอยช่วยเหลือก็มีโอกาสต่อสู้คดีได้ แต่เมื่อไม่มี

ข้อเท็จจริงอันเกิดจากการมอบหมายของศาลที่มอบหมายให้แก่เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้น จากคู่ความแล้วรายงานสรุปข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ ศาลจึงไม่อาจใช้อำนาจตามมาตรา 34 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้

สำหรับการซักถามพยานตามระบบการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม นั้น อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยส่วนใหญ่ศาลจะใช้ระบบการพิจารณาแบบกล่าวหาที่คู่กรณีจะต้องนำพยานมาพิสูจน์ข้ออ้างข้อเถียงของตนในคดีแพ่งตามหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้ใดมีหน้าที่นำสืบแก้ข้อกล่าวหา โดยฝ่ายที่อ้างพยานชอบที่จะซักถามพยานของฝ่ายตน อีกฝ่ายหนึ่งจึงจะถามค้านพยานนั้นได้ เมื่อถามค้านเสร็จแล้วฝ่ายที่อ้างพยานชอบที่จะถามจึงได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117 ซึ่งภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) ก็จะตกเป็นของคู่ความในคดีตามหลักดังกล่าว แต่เมื่อคดีผู้บริโภคได้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดี ดังนี้ ภาระการพิสูจน์จึงเป็นหน้าที่ของศาล โดยศาลต้องมีการศึกษาคดีก่อนออกนั่งพิจารณา รวมทั้งต้องมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐานมากขึ้น ตั้งแต่การกำหนดพยานหลักฐานของแต่ละฝ่าย การซักถามพยานด้วยตนเองเป็นสำคัญ นอกเหนือไปจากรายงานที่เจ้าพนักงานคดีรวบรวมพยานหลักฐานไว้จะต้องมีมาตรฐานแล้ว คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะซักถามพยานได้เฉพาะกรณีศาลอนุญาตเท่านั้น ซึ่งจะมีผลถึงการจบบันทึกคำพยานด้วย เพราะจะไม่มีคำถามค้านและถามดิงพยานเช่นคดีที่ใช้ระบบกล่าวหา การซักถามพยานของศาลจึงเป็นเรื่องสำคัญ ปัญหาว่า ศาลจะต้องถามอย่างไรจึงจะเหมาะสมและเป็นกลาง ต้องมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน แต่การพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ผ่านมาเท่าที่ผู้เขียนศึกษาพบปัญหาว่า ภายหลังมีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติฉบับนี้ จนถึงปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับการซักถามพยานที่พบมากที่สุดคือ บทบาทของศาลในเชิงรุกที่ต้องใช้ระบบไต่สวนเป็นหลักเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการค้นหาความจริง โดยที่ศาลยังคงมีบทบาทในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเฉพาะการแสวงหาข้อเท็จจริง การสืบพยาน และการรวบรวมพยานหลักฐานในเชิงรับหรือค่อนข้างวางตัวเป็นกลางมากกว่าที่จะนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอย่างแท้จริง

ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการซักถามพยานนั้น มีเหตุสืบเนื่องจากการที่ระบบพิจารณาคดีผู้บริโภคใช้ระบบพิจารณาแบบไต่สวน ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อนำมาวินิจฉัยชี้ขาดคดี แม้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วางหลักไว้ว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร นอกจากนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งเจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ แต่พยานหลักฐานที่ได้มาต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว มาตรา 37 เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็นและคู่ความได้

แถลงการณ์ถ้าหากมีเสร็จแล้วให้ถือว่าพิจารณาเป็น อันสิ้นสุดให้ศาลมี คำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยเร็ว แต่ตราใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ซึ่งอาจรวมทั้งเรียก พยานหลักฐานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ โดยไม่จำเป็นต้องมีฝ่ายใดร้องขอและมาตรา 34 ในการสืบพยานไม่ว่า เป็นพยานของกลุ่มความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน กลุ่มความหรือทนายความ จะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ให้ศาลมีอำนาจซักถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง กับคดี แม้จะไม่มีกลุ่มความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แต่ก็ไม่ไ้ระบุไว้ในมาตราใดให้ศาลพิจารณา สืบพยาน โดยใช้ระบบไต่สวน

จากการศึกษาปัญหาที่อาจพบเมื่อนำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีผู้บริโภคร ซึ่งการตรวจสอบต่าง ๆ การแสวงหาข้อเท็จจริงและการรวบรวมพยานหลักฐานของศาลโดยเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ ช่วยงานนั้น อาจยังมีข้อไม่สมบูรณ์ และอาจยังมีข้อจำกัดบางประการ ซึ่งการที่จะให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน ก่อนจะช่วยให้คดีเสร็จไปโดยรวดเร็วขึ้น และมีให้กลุ่มความที่ไม่มีทนายความต้องเสียเปรียบทางเทคนิค ในการถามพยานบุคคล การที่ศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานได้เองจะต้องมีการเตรียมความพร้อมโดยองค์คณะ ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี ซึ่งจะต้องทราบล่วงหน้าว่าพยานเหล่านั้นมาบอกความในเรื่องใด และควรซักถาม พยานอย่างไร ซึ่งศาลเองจะมีบทบาทในการให้ความเป็นธรรมแก่กลุ่มความยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในการมอบหมายของศาลให้เจ้าพนักงานคดีแสวงหาข้อเท็จจริง เบื้องต้นจากกลุ่มความ พยาน แล้วรายงานสรุปข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ ศาลก็สามารถใช้อำนาจตามมาตรา 34 นี้บรรลุลวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ หากบทบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการ ค้นหาความจริงโดยศาล การมอบหมายของศาลให้เจ้าพนักงานคดีค้นหาความจริงช่วยเหลือศาลให้ชัดเจน เมื่อเกิดข้อพิพาทกระบวนการพิจารณาคดี เช่นในการเรียกร้องค่าเสียหายก็จะเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค ผู้ที่ยังขาดอำนาจต่อรองและถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ จากการที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ ทบทวนถึง แนวคิด ทฤษฎี ประวัติความเป็นมา สิทธิของผู้บริโภค ตลอดจนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค การจะนำหลักเกณฑ์เหมือนวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้จึงไม่เหมาะสมแก่กลุ่มความที่มีฐานะศักยภาพที่ แตกต่างกัน ดังนั้น ในคดีผู้บริโภคจึงควรใช้ระบบไต่สวน ไม่ใช่ระบบกล่าวหา และควรให้อำนาจศาล ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ช่วยเหลือกลุ่มความในการค้นหาความจริง เพื่ออำนวยความเป็นธรรมให้แก่ ประชาชนได้อย่างเหมาะสมและมีสิทธิภาพ มิใช่ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางคอยกำกับดำเนินคดี และการนำสืบพยานของกลุ่มความเท่านั้น

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาทั้งสามประเด็นข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณา คดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหา เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลในคดีผู้บริโภค ซึ่งมีความแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป อย่างไร ก็ตามวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ยังคงมีปัญหาและ

ข้อจำกัดในการบังคับใช้บางประการ ที่ยังเป็นช่องว่างทางกฎหมายซึ่งอาจทำให้คู่กรณีไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาเท่าที่ควร อันขัดกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งสามประการที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในการฟ้องคดีผู้บริโภค

เพื่อให้มีการพิจารณาคดีภายใต้หลักความสะดวก หลักความประหยัด และหลักความรวดเร็ว ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ ทั้งฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจ และผู้บริโภค ได้อย่างแท้จริง ผู้เขียนขอเสนอว่าควรยกเลิกบทบัญญัติ มาตรา 17 นี้เสีย ซึ่งเป็นวิธีที่น่าจะเหมาะสมที่สุด โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 เช่นเดิม

2. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานของศาล

ในการแสวงหาข้อเท็จจริง ศาลต้องมีบทบาทในการค้นหาความจริงแบบเชิงรุก จึงควรใช้วิธีพิจารณาระบบไต่สวนอย่างจริงจัง โดยเห็นว่าศาลยุติธรรมจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภค โดยวิธีพิจารณาเป็นการใช้วิธีพิจารณาระบบไต่สวนเป็นหลักแทนระบบกล่าวหา โดยในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 33 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จากเดิมที่วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า

“เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้”

เห็นควรแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 33 เป็นว่า

“เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาความจริง ให้ศาลใช้วิธีพิจารณาในระบบไต่สวน โดยให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง โดยให้ศาลมีอำนาจสั่งเจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ทั้งนี้ให้อำนาจเจ้าพนักงานคดีเป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค”

3. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการซักถามพยานในคดีผู้บริโภค

ผู้เขียนเห็นว่า คดีผู้บริโภคเป็นคดีแพ่งที่เป็นข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจผู้มีวิชาชีพทางธุรกิจกับผู้บริโภค ดังนั้นในคดีผู้บริโภคจึงควรใช้ระบบไต่สวนไม่ใช่ระบบกล่าวหา และให้อำนาจศาลผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ช่วยเหลือคู่ความในการค้นหาความจริง เพื่ออำนวยความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ มิใช่ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางคอยกำกับดำเนินคดีและการนำ

สืบพยานของคู่ความ ซึ่งในระบบได้สวนศาลมีบทบาทที่สำคัญในการซักถามพยาน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 34 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 จากเดิมที่วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า

“ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม”

เห็นควรแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 34 เป็นว่า

“ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมา ให้ศาลแสวงหาข้อเท็จจริง โดยมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำรายงานเพื่อเป็นแนวทางในการซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานเพิ่มเติมได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างตามที่เห็นสมควร”